

УДК 61:574]:140.8-057.875

І.О. Погоріла, О.В. Романенко

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

ФОРМУВАННЯ МЕДИКО-ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

У статті розглянуто проблеми екологічного виховання у контексті формування гуманістичних цінностей й ціннісного ставлення студентської молоді до природи. Розкрито мету, особливості, підходи до формування медико-екологічного світогляду студентів-першокурсників у процесі виконання науково-дослідницької роботи.

Ключові слова: *медико-екологічний світогляд, студент-першокурсник, гуманістичні цінності, науково-дослідницька робота, студентський науковий гурток.*

Постановка проблеми. Глобальні соціальні та економічні перетворення в Україні зумовлюють динамічні зміни в освіті, зокрема вищій медичній. Суспільству потрібні кваліфіковані, високодуховні, гуманні, екологічно свідомі, творчі, ціннісно спрямовані працівники медичної галузі [13].

Метою екологічного виховання є формування ціннісного, відповідального ставлення молоді до довкілля на основі екологічної свідомості, що зумовлено дотриманням принципів раціонального природокористування, екологічної культури і діяльності [7; с.22].

Проблему ціннісного ставлення молоді людини до природи у контексті екологічного виховання піднімали у своїх працях Т. Баранова, Л. Білик, І. Бех, Н. Ігнатівська, Л. Клімова, О. Колонькова, Г. Кондратенко, О. Крюкова, О. Лазебна, В. Маршицька, Д. Попова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, В. Рибалка, М. Роганова, А. Степанюк, Г. Тарасенко.

Метою даної статті є розкриття підходів до формування медико-екологічного світогляду особистості в умовах студентського наукового гуртка кафедри біології.

Виклад основного матеріалу. Медико-екологічний світогляд – важлива риса сучасного медика-особистості, професіонала, гуманіста, громадянина. Даний підхід до становлення освіченого, екологічно свідомого лікаря особливо актуальний в умовах стрімкого технологічного, економічного, соціокультурного розвитку, тому що екологічна некомпетентність людей у наш час може виявлятися навіть більш небезпечною, ніж технологічна [5, с.227].

Формування медико-екологічного світогляду розглядається нами як один із факторів всебічного розвитку цілісної, гармонійної, гуманної, з новим розвитком екологічної культури особистості.

Формування медико-екологічного світогляду студентів-першокурсників як складова наукового світогляду базується на принципах гуманізму, системності, наступності і безперервності, науковості [1].

Екологічне навчання і виховання, зокрема формування медико-екологічного світогляду, у вищому медичному навчальному закладі здійснюється як під час лекційних та практичних занять з медичної біології, так і у позааудиторний час, у процесі науково-дослідницької роботи студентів-першокурсників, а саме в умовах студентського наукового гуртка [2].

Нині до складу студентського наукового гуртка кафедри біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця входить 54 гуртківця, більшість з яких є першокурсниками. Вони є студентами різних факультетів, а саме медичного, стоматологічного, фармацевтичного, медико-психологічного, факультету підготовки лікарів для Збройних сил України.

Науково-дослідницька діяльність студентів відбувається у декілька етапів, а саме планування, виконання наукових досліджень згідно обраної тематики, обробка експериментальних даних. Засідання студентського наукового гуртка проводяться згідно плану (установче засідання, на якому окреслюються теми та напрями науково-дослідницької роботи кафедри, знайомство з планом роботи гуртка, вибори староти; надалі відбувається знайомство гуртківців з вимогами щодо усної доповіді, публікацій тез доповідей, а також з планом науково-практичних конференцій; розглядаються та обговорюються напрямки та теми наукового пошуку; відбуваються творчі звіти за обраними темами наукових робіт; на прикінці року проходить підсумкове засідання.

Викладачі кафедри біології приділяють значної уваги залученню студентів до науково-дослідницької діяльності якомога раніше, а саме вже першого року навчання. На нашу думку виконання пошукової роботи на початкових етапах навчання у вищому медичному навчальному закладі ІУ рівня акредитації сприяє ранньому обранню наукового напрямку, у тому числі і медико-екологічного, для подальшого наукового і фахового зростання молодої людини. Також важливо спонукати до наукового пошуку не тільки окремих ініціативних, активних, обдарованих студентів-відмінників, а й тих, чиї творчі здібності ще не знайшли свого яскравого прояву, допомагаючи їм у реалізації здібностей і нахилів.

Робота студентського наукового гуртка акцентована на нагальних сучасних проблемах медичної біології як базової природничо-наукової дисципліни та сумісних дисциплін. Зацікавленість у студентів-медиків викликають, зокрема цитогенетичні дослідження, нейробиологічні дослідження, дослідження проблем адаптації особистості, проблем білетики тощо.

Важливим напрямком творчого пошуку студентів-гуртківців є медико-екологічний. Вони піднімають проблеми гуманістичних цінностей, впливу зовнішнього середовища на здоров'я людини, проблеми питної води, проблеми великих міст (урбанізації), адаптаційних можливостей індивідууму до довкілля та соціуму, проблеми біоетики.

Результати пошукової роботи у 2010 році були висвітлені у виступах 44 студентів-гуртківців, а за перші чотири місяці 2011 року – 18 студентів-гуртківців на міжнародних конференціях, у публікаціях тез доповідей у наукових журналах, що сприяє формуванню наукового мислення, наукового світогляду, зокрема медико-екологічному, становленню молодих вчених [15].

Під час роботи студента над медико-екологічною проблемою, науковий керівник повинен спиратися на життєвий досвід молодої людини, її ставлення до природного оточуючого середовища. Також важливо, здійснюючи наукове керівництво, виступаючи у ролі консультанта, спрямовувати своїх вихованців на самостійне розв'язання медико-екологічної проблеми, пошук і аналіз наукової літератури, спонукати їх до самоаналізу, саморозвитку, самовдосконалення. Науковому керівнику необхідно звертати увагу на розвиток почуттєвої сфери, моральних, етичних, естетичних почуттів, медико-екологічної компетентності та культури студента-майбутнього лікаря.

Викладачу слід створювати адекватні, комфортні умови для всебічного гармонійного розвитку особистості студента, реалізації особистісних потенційних можливостей, враховуючи її індивідуально-типологічні риси, нахили, здібності і інтереси.

Важливо також сформувати у членів студентського наукового гуртка усвідомлення свого місця в екосистемі, природоцентричне бачення людини в біосфері, розуміння медико-екологічного значення флори і фауни рідної місцевості, де проживають студенти або звідки вони приїхали [3-6; 8; 9; 14].

Необхідно знайомити майбутніх лікарів-прородоохоронців з загальнодержавними програмами охорони та відтворення навколишнього середовища, зокрема Загальнодержавною програмою охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, Загальнодержавною програмою «Питна вода України» на 2006-2020 роки, Загальнодержавною програмою розвитку водного господарства, Загальнодержавною програмою формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, нормативними документами, а саме Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», Законом України «Про охорону атмосферного повітря», Законом України «Про питну воду і питне водопостачання», Законом України «Про природно-заповідний фонд України», Законом України «Про рослинний світ», Законом України «Про тваринний світ», Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», Законом України «Про відходи» тощо; міжнародними правовими документами, зокрема Конвенцією про біорізноманіття (1992), Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин (1979), Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (1979) тощо [4].

Ще одним не простим завданням педагога-консультанта має стати вироблення у студента-медика ранньої мотивації розв'язувати проблемні медико-екологічні завдання і ситуації, прогнозувати наслідки, не бути бездіяльними, не залишатись осторонь екологічних проблем сьогодення, а активно діяти. Треба навчити молодь у світі природи спостереженню (за М. Пришвіним, К. Паустовським) не просто дивитись, а вдивлятись і бачити, не просто слухати, а прислуховуватись і чути.

Варто постійно нагадувати молодим людям про моральну відповідальність перед майбутніми поколіннями за недбале ставлення до природи, рослин і тварин [12].

Складним, але вкрай необхідним напрямком викладача є залучення до експериментальної роботи студентів-інвалідів не тільки з метою їх соціалізації, самореалізації, включення у активну пошукову діяльність, а й додержання ними моральних, етичних принципів природокористування, активної екологічної діяльності. Молодим людям з обмеженими можливостями вкрай важливе спілкування, підтримка, порада, інколи допомога не тільки з боку дорослих, викладачів, але й однолітків, тому об'єднання спільною справою, подібністю інтересів студентів у науковому гуртку, у межах якого є проблемні пошукові групи, сприяє створенню комфортного мікроклімату у молодіжному середовищі, взаємодопомозі, співробітництву, колегіальності, підвищенню самооцінки студентів-інвалідів. Останнім, як особливо вразливій категорії студентства, як нікому, конче необхідні добре слово, вчасна похвала і підтримка з боку як викладача, так і колеги-студента. Викликати бажання повірити молоду людину у себе, свої сили – завдання педагога-наставника.

Отже, до викладача вищого навчального закладу, зокрема до керівника наукового студентського гуртка висувуються певні вимоги. Саме педагог-наставник має сформувати адекватне уявлення студента-першокурсника про значення в його майбутньому особистому та професійному житті науково-дослідницької діяльності. Від педагогічного досвіду, фахової майстерності, комунікативних та риторичних вмінь викладача залежить чи стане науковий пошук задоволенням та потребою студента-майбутнього працівника медичної сфери [11]. Також викладач вищої школи сприяє становленню лікаря-професіонала, готує студента до виконання фахових, соціальних та громадських обов'язків. Він створює оптимальні комфортні умови для творчого розвитку особистості студента. Враховуючи індивідуальні риси, нахили, здібності і інтереси молоді людини, керівник гуртка максимально розкриває потенційні можливості особистості. Через позитивне ставлення до викладача, до предмету, у студента-першокурсника виникає і (або) закріплюється інтерес до обраної професії, з'являється впевненість у правильності власного вибору, розуміння необхідності опанування базовими, а згодом і клінічними дисциплінами, виникає бажання цікавитись новими досягненнями у науковому світі [11].

Особистість викладача має бути прикладом для студента. Тому власною поведінкою, своїм ставленням до людей, фаховою і науковою діяльністю, своїм зовнішнім виглядом, манерами, мовою викладач здійснює вплив на молоду людину, заохочуючи власне до самостійного наукового пошуку. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача і студента при виконанні ним пошукової роботи сприяє підвищенню працездатності та зниженню втомлюваності молоді людини, згуртуванню мікро колективу в межах наукового гуртка, співробітництву та взаємодопомозі [10]. Під керівництвом викладача у студента-майбутнього фахівця галузі охорони здоров'я формуються мотиваційні, пізнавальні, емоційні якості особистості, поступово відбувається його соціалізація.

Висновки. Отже, в процесі позанавчальної діяльності студента-медика викладачу доцільно формувати у свідомості молодих людей потребу і бачення гармонізації взаємовідносин окремої особистості і природи, суспільства і природи, подолання споживацького ставлення до неї, прищеплювати моральні, етичні і естетичні навички і звички у ставленні до природного оточуючого середовища, бажання постійного удосконалення життєвої та професійної компетентності; здатність до адекватного розуміння органічного взаємозв'язку між людиною та природою; використання екологічних знань, переконань в усіх сферах майбутньої фахової діяльності.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є удосконалення технологій сучасної професійної підготовки спеціаліста галузі медичної сфери у контексті ціннісного ставлення студентської молоді до природи.

Література

1. Бех І. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи // І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна // Українське релігієзнавство. – 2005. №4 (36) Тематичний випуск: «Мораль. Релігія. Освіта.» Збірник наукових статей і матеріалів. – С.265–281.
2. Евдокимов А.К. Научно-исследовательская деятельность в высшей школе. Доклады Педагогического симпозиума «Проблемы молодежного научного творчества. / А.К. Евдокимов. – М.: Роо «НТА АПФН», 2002. – С. 12 – 16.
3. Екологічна енциклопедія : У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т.1: А–Е. – 430 с.
4. Екологічна енциклопедія : У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Т.2: Є–Н. – 415 с.

5. Екологічна енциклопедія : У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. – Т.3: О–Я. – 472 с. – С.53-54.
6. Збірник завдань для підготовки до тестового екзамену з природничо-наукових дисциплін «Крок-1. Стоматологія» / Кол. авторів; За ред. В.Ф. Москаленка, О.П. Волосоголовця, І.Є. Булах, О.П. Яворовського, О.В. Романенка, Л.І. Остапюк. – К.: Медицина, 2004. – 312 с.
7. Магрламова К. Екологічне виховання учнів загальноосвітніх шкіл: сучасні підходи / Камілла Магрламова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. // Науково-методичний журнал. – 2008. – Вип.1. – 232 с. – С.22.
8. Медична біологія. Підручник [В.П. Пішак, Ю.І. Бажора, Ш.Б. Брагін, З.Д. Воробець, С.І. Дубінін, Г.Ф. Жегунов, Л.Є. Ковальчук, В.О. Корольов, О.В. Костильов, Н.А. Кулікова, Р.П. Піскун, О.В. Романенко, О.Г. Слісаренко, М.В. Стеблик, С.М. Федченко]; за ред. В.П. Пішака, Ю.І. Бажори [Видання 2-ге; перероблене і доповнене] – Вінниця: НОВА КНИГА, 2009. – 608 с.
9. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М. Грінкевич та ін.; За ред. О.В. Романенка. – К.: Здоров'я, 2005. – 372 с.
10. Погоріла І.О. Модель професійної діяльності викладача в системі вищої медичної освіти // Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін в медичних освітніх закладах (біологія, фізика, хімія, психологія та педагогіка): Матеріали Міжрегіональної науково-методичної конференції, 26-27 травня 2010 р. / І.О. Погоріла, О.В. Романенко – Харків: МіФ, 2010. – С. 19–21.
11. Погоріла І.О. Особливості організації роботи з обдарованою студентською молоддю // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі». XVII Каришинські читання], (Полтава, 27-28 травня 2010 р.) / Полтав. Нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка / за заг.ред.проф. М.В. Гриньової. / І.О. Погоріла, О.В. Романенко – Полтава: Астроя, 2010. – С.159.
12. Погоріла І.О. Психолого-педагогічні аспекти організації екологічної освіти у вищих навчальних закладах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Екологія: вчені у вирішенні проблем науки, освіти і практики», 24-25 травня 2007 р.» / І.О. Погоріла, О.В. Романенко. – Житомир, 2007. – С.230–233.
13. Романенко О.В. Напрямки екологічної освіти у медичних навчальних закладах / І.О. Погоріла, О.В. Романенко // Охорона здоров'я України №1 (29). – 2008. – С. 219.
14. Романенко О.В. Основи екології: Навчальний посібник / Романенко О.В., Костильов О.В. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 150 с.
15. Український науково-медичний молодіжний журнал. Науково-практичне видання. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до Всесвітнього дня здоров'я. Спец. вип. №2, 2011. – 396 с.